

over hen die hem wat ook verwijten: hij probeert iets te laten zingen, hij wil dat langs de weg van het kijken bewerkstelligen, hij wil concurreren met andere, vooral beeldende kunstenaars. Of liever: hij wil via andere kunstenaars zijn eigen kunst een plaats naast de hunne geven.

De blik van Bonnard bij Dewulf en die van de varkensnummeraar bij Ducal verschillen niet principieel van elkaar: de een zet levend vlees om in verf en licht, de ander in eetbaar vlees. De sprong die Ducal overtuigender, maar vooral natuurlijker dan Dewulf weet te maken, is die van de in het gedicht beschreven werkelijkheid naar de noodzaak van juist deze poëzie. Ducal past daarom volkomen in de existentiële traditie van dichters als Jos de Haes en Leonard Nolens; Dewulf staat ook in deze traditie, maar slechts met één been; met het andere is hij een estheet à la Stefan Hertmans.

Ad Zuiderent

BERNARD DEWULF, *Blauwziek*, Atlas, Amsterdam/ Antwerpen, 2006, 64 p.

CHARLES DUCAL, *In inkt gewassen*, Atlas, Amsterdam/ Antwerpen, 2006, 72 p.

Kunst, leven en dood. Nieuwe roman van Remco Campert

Remco Campert werd 77 in 2006 en schreef met *Het satijnen hart* een roman over een schilder, Hendrik van Otterlo, die in de ik-vorm vertelt dat hij dagelijks beseft hoe oud hij wel is. Hoewel hij elke ochtend nog wat tekent of aquarelleert, ervaart hij zijn leven als een voortdurend afscheid nemen, een confrontatie met een toenemende hulpeloosheid („Je begint overal te lekken als je oud bent”), afhankelijkheid, vereenzaming. Is *Het satijnen hart* dan een sombere roman die lezende senioren in een depressieve toestand brengt? Helemaal niet. De gerenommeerde schilder Van Otterlo, die ateliers heeft gehad in Amsterdam, Weesp, Aix-en-Provence en een loft in New York, krijgt geregeld een vriend en generatiegenoot op bezoek, Anton Jongerius Jr., die op zijn tachtigste verklaart dat hij zich nog altijd zeventien voelt, die op reis gaat, vernissages meemaakt, vrouwen opvrijt. Het is dus niet allemaal kommer en kwel. De beschrijving van Jongerius Jr., met zijn opvallende neus en zijn antecedenten — een vader die fout is geweest

tijdens de oorlog, zelf is hij aanhanger geweest van de Communistische Partij en heeft hij een carrière als demonstrant gehad — verwijst sterk naar de schrijver van *De ontdekking van de hemel*. De vriendschap tussen Max en Onno die in dat boek van Harry Mulisch beschreven wordt, is vergelijkbaar met die tussen Hendrik en Anton in *Het satijnen hart*. En verder is er de reddende halfzus van de ik-verteller, Bettina, die Van Otterlo ertoe kan bewegen soms zijn huis te verlaten. Met haar is hij in Zeeland aanwezig op de onthulling van een oorlogsmonument waarop ook de naam van hun vader staat. In het hotel in Middelburg waar ze de nacht doorbrengen, herinnert Hendrik van Otterlo zich een zeefdruk van Fred Bervoets waarop twee geliefden gelukkig zwevend boven de Schelde tegen elkaar aan gevlijd liggen. Met Bettina die de slaap niet kon vatten en midden in de nacht bij hem in bed is komen liggen, beleeft hij een vorm van intimiteit, door Campert samengevat in deze ene zin: „We omklemmen elkaar in tedere lust”.

Het satijnen hart is een zorgvuldig gecomponeerde roman. In het eerste hoofdstuk komt een zelfportret ter sprake, door Van Otterlo geschilderd, hevig geëmotioneerd nadat zijn vrouw Cissy hem had verlaten en ook een naakt van haar dat hij in zijn atelier in Weesp heeft achtergelaten. En aan het slot van het boek komen beide schilderijen weer prominent in het vizier, terwijl er in de loop van de roman niet nadrukkelijk maar wel duidelijk genoeg enkele malen naar verwezen wordt. Tussen de eerste vermelding en het weerzien aan het slot maakt het verhaal eerst een forse duik naar beneden. De oude schilder Van Otterlo die in de krant de overlijdensadvertentie van Cissy heeft gelezen, levert zich in de eerste helft van de roman over aan sombere beschouwingen over zijn voorbije leven, maar mede onder invloed van vriend Jongerius Jr., halfzus Bettina en huisdokter Friso, gaat hij in de tweede helft van de roman weer hunkeren naar zijn vitaliteit van vroeger. Hij besluit opnieuw te gaan schilderen in zijn atelier in Weesp, dat echter op gemeentegrond staat en met onteigening bedreigd wordt. De gemeente wil dat er een bedrijventerrein komt.

Daardoor kan Remco Campert het thema van de milieuproblematiek fictieel in zijn roman binnensmokkelen, zoals hij dat ook

doet met het thema van de altijd bedreigde vrijheid van het woord. Door de halfzus van het hoofdpersonage getrouwd te laten zijn met een schrijver, die deelneemt aan congressen waarop de verdediging van door politieke en ideologische systemen bedreigde schrijvers de hoogste prioriteit heeft, kan Campert dat altijd actuele gegeven mede in zijn roman integreren. En om dat te legitimeren legt hij het personage Jongerius Jr. de volgende uitspraak over Hendrik van Otterlo in de mond: „Eigenlijk ben jij een verschrikkelijke idealist”.

De rode draad door Camperts jongste roman is de reflectie van de oude meester op de relatie tussen zijn kunst en het leven. Ze kan worden samengevat in een als dilemma gepresenteerde vraag: moet je uitsluitend leven voor de kunst of moet je de kunst van het leven beoefenen?

De hoofdpersoon in *Het satijnen hart* heeft altijd voor het eerste gekozen. Oud geworden heeft hij er spijt van dat hij daardoor het echte leven niet aangedurfd heeft, maar hij ziet ook in dat hij het eigenlijk nog altijd zo en niet anders wil. Dus gaat hij in de slotzin opnieuw in zijn gerenoveerde atelier in Weesp in stilte en alleen voor een leeg, pas opgespannen doek zitten. Er is weer toekomst in zijn leven. Een opmonterend slot van een roman waarin gepiekerd wordt over de trauma's van de oorlog die de ik-verteller in zijn jeugd heeft opgelopen en nooit meer kwijtraakte, hevig gefulmineerd wordt tegen de geliefde vrouw, Cissy, die hem van de ene dag op de andere verlaten heeft, tussen neus en lippen kritiek geleverd wordt op de verschrikkelijke vreugdeloosheid van het leven in Nederland, waar „een compliment vaak de verpakking vormt van een belediging”. De ik-verteller doet zijn verhaal niet op een chagrijnige, sikkeneurige toon, maar mild berustend en nostalgisch. Het is dan ook geen verhaal dat ik „aangrijpend” of „meeslepend” zou noemen, maar wel bemoedigend en af en toe ontroerend. De schilderende hoofdpersoon in *Het satijnen hart* put uit zijn kunst energie die bestaat uit liefde, ambitie en

Atelier van een schilder (Piet Mondriaan) in Montparnasse, Parijs (reconstructie) – Foto Mondriaanhuis.

eenzelvige koppigheid, en de schrijver weet die kracht op de lezer over te brengen. Een gedicht van Remco Campert uit 1988, „Lof van de schilders”, eindigt als volgt:

*In mijn vrienden de schilders
herken ik wat ook mij beroert*

*hoe in een onverhoedse wending
schitterend in het kunstlicht*

*de ademloze salto mortale
van de beheerste acrobaat*

*één ogenblik en voor eeuwig
de schone waarheid wordt*

Het satijnen hart is een roman, schitterend in het kunstlicht, gemaakt door een schrijver die zijn metier volledig beheerst en die gelooft dat het eeuwige niet zijn leven maar wel zijn kunst beschoren is.

Joris Gerits

REMCO CAMPERT, *Het satijnen hart*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2006, 190 p.

Woede met een sausje

„Wij zijn geneigd uw aandacht / voorzichtig te blijven eisen”, schreef Jeroen Theunissen in zijn tot nu toe enige dichtbundel *Thuisverlangen* (2005). In 2004 eiste Theunissen die aandacht voor het eerst op door opvallend sterk te